

Raz poeta, zawsze poeta*

Inaczej niż większość poetów – Paweł Targiel (1945-2009) zdawał się nie przywiązywać większego znaczenia do tego, aby szerzej (i częściej) dać się poznać (i przypominać) w druku. Lepiej i skuteczniej zabiegał oraz dbał o promowanie twórczości innych poetów, najpierw jako redaktor „Arkadii. Pisma katastroficznego” od roku 1996, następnie jako dyrektor Instytutu Mikołowskiego od roku 1999. A jednak miał rację Krzysztof Siwczyk, gdy przypominając po śmierci Pawła Targiela jego zasługi redaktora, wydawcy, animatora kultury, żegnał przede wszystkim poetę. Mógł, na szczęście, powołać się na dwie książki poetyckie: *Ostatnie wiersze* (2005) i *Halsem* (2007). W odwodzie, którego zasoby i potencjał pozostawały wtedy jeszcze nierozpoznane, były też wiersze, które ukazują się teraz w tomie *O tyle więcej*, stanowiąc wybór ineditów z lat 1970-2009. Data roku 1970. użyta w podtytule, jako *terminus a quo*, ma charakter domyslny, wychodzi z założenia dużego prawdopodobieństwa, że druk w prasie w 1972 roku poprzedziło tyle mniej więcej trwające gromadzenie sił już wedle powziętego zamiaru, by nie tylko pisać, ale i drukować.

[...]

Paweł Targiel to rówieśnik większości znaczących poetów tzw. Nowej Fali i poprzedzającego ich Rafała Wojaczka. Debiut prasowy w roku 1972 przypadła po śmierci Wojaczka i wtedy, gdy Stanisław Barańczak i Ryszard Krynicki byli już po debiucie książkowym (1968), zaś Julian Kornhauser i Adam Zagajewski właśnie próg debiutu książkowego osiągnęli. W tymże roku powołano miesięcznik „Nowy Wyraz”, zaprojektowany trochę z myślą o zneutralizowaniu zarysowujących się podziałów międzypokoleniowych (i nie tylko), co się jednak nie powiodło, zaistniało natomiast forum, wśród przechodniów którego znalazł się i Paweł Targiel (drukował już w 4. wydaniu „Nowego Wyrazu”). Ale nie była to dla niego okazja, aby wmieszać się w te lub inne szeregi, kogoś doścignąć, prześcignąć lub choćby gonić. Myślę, że długo nie mógł się zdecydować, czy być poetą, a już na pewno nie interesowało go bycie poetą wedle przyjętych wtedy kryteriów środowiskowej przynależności. Wspólnotę poetycką, jaką po wielu latach miał (i mógł) zawiązać i rozwinąć wokół „Arkadii” oraz Instytutu Mikołowskiego, skupił wedle innych reguł niż te, które funkcjonowały w czasach jego debiutu. Trudno orzekać, czy w pierwszym okresie twórczości poetyckiej Pawła Targiela rozliczne jego zainteresowania pozapoetyckie, poczynając od filozofii, którą wtedy studiował, poprzez film, plastykę aż po teatr – zawsze przybierające przy tym charakter aktywnego udziału – sprzyjały, by dać pierwszeństwo poezji. Nie inaczej było z rolą, jaką mogła odegrać wieloletnia przyjaźń z Rafałem Wojackim w latach przedmaturalnych (obaj mieli z maturą kłopoty) i później. Nie żeby przestraszył się przebiegu i obrotu losów Wojaczka – co innego trauma, jaką zachował na całe życie.

Doskonałość poezji Wojaczka przeżył jako szok. Byłby to czynnik wyhamowujący? Ze wspomnień, do

których trudno było go namówić – tym trudniej im więcej lat mijało – wiemy o pewnej zarysowanej jeszcze przed maturą różnicy w projektowaniu przyszłości:

Myśleliśmy wtedy o studiowaniu filozofii albo polonistyki. Był taki ważny moment tej rozmowy, kiedy doszliśmy do wniosku, że aby studiować filozofię, trzeba posiadać jakąś wyjątkową siłę, która pozwoli przełamać możliwości tej dziedziny tak, żeby wyjawiać światu jakieś prawdy. Rafał powiedział, że to jest za mocne, za silne dla niego. Skończyło się tak, że ja, w sposób nieodpowiedzialny, poszedłem na filozofię, on zaś na polonistykę. Pewnie jemu udało się coś wyjątkowego, a ja zostałem strażnikiem tego miejsca. No, trudno.

Trzeba pamiętać, że są to wyznania na użytek książki Stanisława Beresia i Katarzyny Batorowicz-Wołowiec dokumentującej życie Rafała Wojaczka, snute w marcu 2006 roku; Paweł Targiel był już od kilku lat dyrektorem Instytutu Mikołowskiego, mającego swoją siedzibę w mieszkaniu rodziny Wojacków, zaś wydany w następnym roku tom *Wiersze ostatnie*, który zapewnić miał nieodwołalnie Pawłowi Targielowi status poety, jeszcze się wprawdzie nie ukazał, ale przecież musiał już istnieć w zasadniczym zrzębie. W końcowej konkluzji wyznania zdaje się więc po części dochodzić do głosu dbałość o efekt suspensu. Ważniejsze niewątpliwie jest ujawnienie, że wybór filozofii dokonał się w kontrze wobec przekonania, jakiemu dał wyraz Wojacek. Wiadomo skądinąd, że nie oznaczało to poniesienia drogi poetyckiej, debiut prasowy nastąpił przecież jeszcze w okresie studiów. Inna, trochę tajemnicza sprawa, że miał zapaść się w pauzę trwającą aż do publikacji w 1996 roku, na łamach 1.

* Por. anglosaskie: „Raz katolik, zawsze katolik” („*Once catholic - ever catholic!*”), pierwotnie łac. „*Semel catholicus, semper catholicus*”. Tytuł i przypis wymyślony na użytek niniejszej publikacji fragmentów *Przedmowy* do Paweł Targiel, *O tyle więcej. Wiersze z lat 1970-2009*. Instytut Mikołowski, 2014. – przyp. W. T.

Tablica pamiątkowa u wejścia do Instytutu Mikołowskiego autorstwa Jerzego Egon Kwiatkowskiego. [za:] Jerzy Egon Kwiatkowski – Rzeźba, wyd. Urząd Miasta i Galeria Miejska Domu Kultury w Mikołowie, Mikołów, jesień 2005.

numeru „Arkadii”. Był to czas wiadomego przesilenia w poezji polskiej. Tym bardziej warunki swego powrotu poetyckiego i jego sensowności musiał poeta negocjować i ustalać wyłącznie z samym sobą. Dla ogarnięcia i „rozjaśnienia”, jak to porozumienie z samym sobą przebiegało, bezcennym świadectwem są wiersze poprzedzające debiut książkowy. Niezależnie od tego czy nad juveniliami i tekstami z niezrealizowanego kiedyś projektu wydawniczego górują objętościowo wiersze późniejsze, pierwsza część ineditów zyskuje wymiar określonego etapu twórczości, mającego swoją wznoszącą się linię rozwojową.

[...]

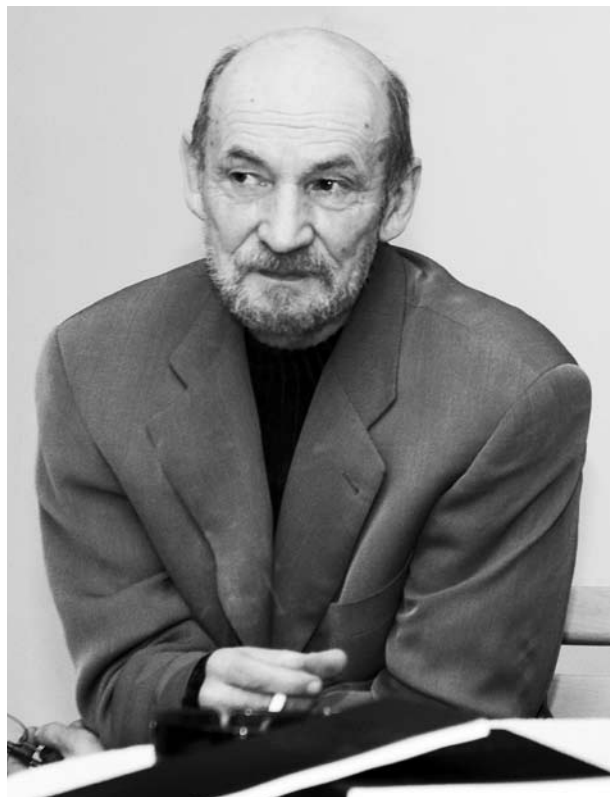
To rzadki przypadek, aby tak bezkolizyjnie można było połączyć lekturę (i wybór) wczesnych wierszy poety z jego dojrzałą twórczością, jak to dzieje się w tym tomie, gdzie zachowano porządek chronologiczny. Ale równie bezkolizyjnie dałoby się zakomponować (i czytać) wiersze Pawła Targiela w odwróconej kolejności – najpierw wiersze z ostatniego okresu twórczości, później dopiero wiersze dawne. (Istnieją tak zakomponowane tomy retrospektywne: Wiktora Woroszyńskiego *Wybór wierszy*, wydany w 1974 roku i Artura Międzyrzeckiego *Nieskończona przejrystość* z 1997 roku, powstały jednak w innych okolicznościach historycznoliterackich). Jeśli miałbym się domyślać, co udaremniło zamierzony przez poetę na rok 1981 debiut książkowy, to z wysokim prawdopodobieństwem można by uznać za przyczynę prawie zupełne zignorowanie w tym tomie czytelnego wątku edukacji poetyckiej (kogo poeta czytał, u kogo terminował). A jedyny trop do rozpoznania, jakim była fraza Różewiczowska, nie cieszył się wtedy względami krytyki, rówieśnicy też nie zwracali się w tę stronę. Odmowa dialogu z Różewiczem pozostaje do dzisiaj przyczyną wielu „bylejakości” nowej poezji. Wprowadzona po latach zmiana zapisu poetyckiego (zaczynanie każdego wersu od dużej litery) trochę związek z frazą Różewiczową osłabiła, nie bez szkody dla niektórych wierszy. Była to raczej modyfikacja wątku, który bynajmniej nie uległ zawieszeniu i przetrwał aż po jeden z ostatnich tekstów, jakim są dwa akapity prozy poetyckiej Pawła Targiela zatytułowane *Fragment za fragment*. Targielowa „wymien-

ność” fragmentu (coś za coś, to samo za to samo) to już inny aspekt bardziej temporalnego ujęcia znanego z tytułu tomu Różewicza *Zawsze fragment* z 1998 roku.

Co natomiast było uchwytne w poezji Targiela dla czytelnika z 1981 roku – to niewątpliwie wiersze, które zawierają pewien zarys „portretu poety z czasów młodości”, jednak wedle ówczesnych gustów ten poeta był za mało poetą i wyraźnie wzbraniał się od celebrowania także samej młodości, impulsywnie zmieniał wątki, tasował motywy, co nie wystarczało, aby zainteresować i zatrzymać na dłużej miłośników „scen z życia cyganerii”. Bardziej skłonny był do diagnozowania niż do wyznania. Wydaje mi się, że dzisiejszy czytelnik wczesnych wierszy Pawła Targiela jest lepiej przygotowany do lektury. Łatwiej godzi się ze zmienną impulsywnością jego temperamentu poetyckiego. Wczesne wiersze Targiela w sprzężeniu z lekturą i znajomością wierszy z dwu opublikowanych tomów oraz tego, co zdążył jeszcze napisać do 2009 roku, tworzą niezwykle konsekwentną całość myślową i artystyczną, w której rozpoznajemy impuls Mickiewiczowski: „Jest u mnie kraj, ojczyzna myśli mojej...”. Mickiewiczowski zresztą jest także motyw tytułowy wiersza *Nad gankiem*, który dał Tadeuszowi Sobolewskiemu asumpt do trafnego i bezcennego uogólnienia:

W jego (Pawła Targiela) poetyckim zapisie cały dom staje się myślą. Wiersze to są przestrzenie myśli, od piwnic po strych. Wewnętrzne, niekontrolowane, niejasne. Jednak uchwycone. I nikt inny tego nie wypowie.

Warto zwrócić uwagę, że Mickiewiczowski impuls, który być może Targiel przejął za Iwaszkiewiczem (z finału *Ostatniej piosenki wędrownego czytelnika*) ma charakter głównie emocjonalny; zmiana, jakiej tutaj podlega, to podniesienie poprzeczki, wzięcie nowej wysokości (*nota bene* zastanawiające, może nawet zagadkowe, że w zakończeniu wypowiedzi Sobolewskiego pojawia się echo finałowego wiersza z *Mapy pogody*: „Bo już nikt inny tak tobie nie powie”). [...]

Paweł Targiel. Fot. Jerzy Suchanek

O nic

Za trwanie za bycie
Za chwilę
Za co

Patrzę wiatr porywa motyle
I liczę
Tyle i tyle
Mam nic

A ty za już
Zakwitniesz zawijesz zamilknieysz
W zaświaty w olchy pszeniczne

Ty zamilknieysz
Chwilą za chwilkę
Mogila w mogilkę
Zielone wybuchają kurhany

I jest
Ja – nic
O tyle wiecej

PAWEŁ TARGIEL

O tyle więcej. Wiersze

z lat 1970-2009

Zostało mi

Został mi jeszcze tysiąc złotych
Paczka papierosów
Długopis
Orzeczenie sędziego – zdrowy
Przyjaciół – śmieszny
To dużo
Myślę dzień upłynie bez specjalnych wydarzeń
Oprócz tego że jestem
Niewysoki raczej niski
Z ciemnymi oczami
Z nałogiem zgubnym pisania o sobie

Nie znam nikogo kto mógłby znaleźć się na
moim miejscu

Świat rozpoczyna się i kończy na opuszkach
palców

Dotykając jak obcego ciała ciemności

Będziemy się długo modlić
Długo czekać
Będziemy się kochać i opowiadać sobie
W niezrozumiały sposób wślizgując się
W niewidome nieruchome
Ciemne i niezrozumiałe
Ale teraz patrzę zdrowym mechanizmem oka
I podziwiam jego niesamowitą precyzję

Mógłbym teraz uprać koszulę
Wyczyścić ubranie
Jest tyle czasu

Na białych wyspach pamięci
Usiadł niepokój
W trumnie ktoś cichutko oddycha
Coś szarpie drzwiami
Stękają meble nocą nabrzmiałe
Ręce na strychu schnące
Szukają zwichniętej struktury świata
Której oś przebiega kominem do mojej głowy

Kop mi

Krzysiu – funeralnie

A że miłość jest przymiarką
Kop mi grób

A że w grobie kołderka jest i mus
Kop mi grób

Kup mi trzykrotki i tulipan
I kop mi grób

Na grobie płacz i przynęta pnąca
Układają wzór - kop mi ten grób

Kopanie odkrywa słoje
Drzewo rośnie i świt już

Kop mi grób od stopy
Po czoło od okna po wzrok

Już świt
Kop mi

Paweł Targiel. Fot. Jerzy Suchanek

Kalendarz życia i twórczości Pawła Targiela

1945

– 4 czerwca urodził się w Mikołowie przy ul. Rybnickiej Paweł Norbert Targiel. Jego rodzicami byli: Jan Targiel (1903–1975) – ślusarz i Helena Targiel z domu Mucha (1906-1998) – dyplomowana pielęgniarka,
– zostaje ochrzczony w kościele parafialnym księży Salvatorianów w Mikołowie.

1952

– rozpoczyna naukę w Szkole Podstawowej nr 1 w Mikołowie,
– pierwszy raz wyjeżdża w Tatry, do których powracał później przez całe życie,
– przez okres pięciu lat pobierał naukę gry na skrzypcach w Społecznym Ognisku Muzycznym, zdaje egzamin i zostaje przyjęty do Szkoły Muzycznej im. Mieczysława Karłowicza w Katowicach, w której jednak nie podejmuje nauki, gdyż rodzice obawiali się pozostawienia małego chłopca w bursie, a nie mieli możliwości codziennego zawożenia syna do szkoły.

1959

– naukę kontynuuje w Liceum Ogólnokształcącym im. Karola Miarki w Mikołowie, tu zaprzyjaźnia się z Rafałem Wojackiem.

1960

– należy do 27 harcerskiej Drużyny Wodnej ZHP im. J. Skrzeka w Mikołowie; w sierpniu uczestniczy w obozie żeglarskim.

1963

– po „oblaniu” egzaminu maturalnego podejmuje pracę w Narodowym Banku Polskim w Mikołowie jako praktykant, a następnie pracuje jako robotnik dołowy KWK Bolesław Śmiały, unikając w ten sposób służby wojskowej; do egzaminu maturalnego przystępuje po raz drugi uzyskując dobry wynik.

1965

– zdaje egzamin wstępny na Katolicki Uniwersytet Lubelski, jednak podejmuje studia w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie na Wydziale Filozofii, na którym umożliwiono studiowanie osobom świeckim (od 1999 r. Uniwersytet im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego),
– zdobywa I miejsce w konkursie na prelegenta filmowego,
– zakłada w podziemiach kościoła pod wezwaniem Wszystkich Świętych przy pl. Grzybowskiem w Warszawie Dyskusyjny Klub Filmowy i zostaje jego pierwszym prezesem.

1970

- rozpoczyna pisanie pracy magisterskiej, pod kierunkiem profesora Antoniego B. Stępnia,
- zdaje do Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej i Filmowej w Łodzi; przed egzaminem zgodnie z obowiązującymi wymogami składa nakręconą przez siebie etiudę ze spektaklu *Dybuk* wystawionego przez zespół aktorów Teatru Żydowskiego przy dawnym pl. Zwycięstwa (gmach zburzony na początku lat 70, okolice hotelu Victoria). Sceną centralną etiudy był *Taniec śmierci* z podkładem utworów muzycznych Bohuslava Martinů,
- wyjeżdża z Warszawy do Puław i dołącza do zespołu Teatru Studio, założonego przez Małgorzatę Dziewulską, Ewę Benesz, Piotra Cieślaka i Ryszarda Peryta, funkcjonującego przy Zakładach Azotowych.

1971

- nie otrzymał przedłużenia umowy o pracę w Zakładach Azotowych i odszedł z zespołu teatralnego, po pewnym czasie mimo obrony ze strony ludzi świata kultury, teatr rozwiązano,
- w Puławach poznaje przyszłą żonę Annę Kozińską,
- gra w filmie *Trzeba zabić tę miłość* według scenariusza Janusza Głowackiego w reżyserii Janusza Morgensterna,
- w Puławach w końcówce lata doświadcza nękania przez Służbę Bezpieczeństwa,
- w grudniu wyjeżdża do Warszawy.

1972

- podejmuje pracę w Filmotece Polskiej w Warszawie w charakterze archiwisty, tu zaczyna się przyjaźń z Tadeuszem Sobolewskim i jego żoną Anną, u których pomieszkował przy ul. Wilczej (*notabene* sami wówczas wynajmowali to mieszkanie); często zmieniał mieszkania ze względu na podnoszone czynsze,
- zostaje zameldowany u ks. Tadeusza Fedorowicza w Łaskach, dzięki przyjaźni z Donatą Eską z kręgu warszawskiego Klubu Inteligencji Katolickiej,
- poetycki debiut prasowy w lubelskiej „Kamienie”, po którym następują publikacje w tygodniku „Za i Przeciw” i miesięczniku „Nowy Wyrz”,

1973

- pracuje w Towarzystwie Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie jako starszy instruktor działu szkolenia,
- przystępuje do obrony pracy magisterskiej *Czas jako element dzieła filmowego – próba analizy teorii filmu w literaturze polskiej w rozumieniu fenomenologicznym teorii Romana Ingardena*,

1974

- drukuje w miesięczniku „Kultura i Ty” tekst *Dlaczego wyjechałem z Puław?*,

- zdaje egzamin z języka francuskiego i zostaje dopuszczony do kolokwium ustnego dla kandydatów na studia doktoranckie w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN, nie zostaje jednak przyjęty,
- uczestniczy w przygotowaniu założeń programowych przyszłego Centrum Informacji i Krytyki Artystycznej,
- wspólnie z Januszem Rybickim organizuje jednocześnie w kilku galeriach prezentacje grafiki warszawskiej w przekroju pokoleniowym; wejście do galerii przy ul. Mazowieckiej w Warszawie zaaranżował Jerzy Kalina (słupy lodu topniejące od zamieszczonych na ich szczytach świec),
- wernisaże tych wystaw odbyły się w styczniu 1975 r.,

1975

- 19 stycznia w wieku 72 lat umiera w Mikołowie jego ojciec,
- do sierpnia pełni w ZPAP okręg Warszawa funkcję rzecznika prasowego,
- redaguje katalog *30 lat Grafiki Warszawskiej*,
- jesienią, zmęczony brakiem własnego mieszkania, wyjeżdża z Warszawy do rodzinnego domu w Mikołowie, gdyż zaistniała również konieczność opieki nad mamą po śmierci ojca,
- rozpoczyna pisanie książki pt. *Osobowy*, którą kończy na przełomie lat 1975/1976 – fragmenty zostały opublikowane w „Arkadii”.

1977

- 29 września w USC Warszawa-Śródmieście zawiera małżeństwo z Anną Kozińską i razem zamieszkuje w Mikołowie.

1978

- często wyjeżdża do Warszawy, przywozi do Mikołowa i kolportuje pisma wychodzące poza cenzurą, podobnie czyni w następnych latach.

1979

- 4 czerwca w kościele parafialnym księży Salwatorianów w Mikołowie bierze ślub z Anną,
- rozpoczyna dwusemestralne Studium Podyplomowe Etyczno-Religioznawcze na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego, które kończy w czerwcu 1980 r.

1980

- latem wyjeżdża pierwszy raz do Grecji na Kretę,
- od jesieni prowadzi działalność gospodarczą (magiel parowy).

1981

- podjął bezskuteczną próbę wydania tekstów poetyckich w „Czytelniku”.

1983–1986

– w jego mieszkaniu odbywają się regularnie spotkania, które mają charakter samokształceniowy, dominuje tematyka filozoficzna, historyczna i polityczna. Stałymi uczestnikami są Marian Sworzeń i Robert Kohler.

1988

– ukazuje się pismo „miarka” (początkowo poza formalnym obiegiem), zostaje jego redaktorem naczelnym; w pierwszym zespole redakcyjnym są: Jacek Kosteczka, Marian Sworzeń, Anna Synoradzka, Bartosz Wrona, Eugeniusz Wycisło, Bernard Wyrobek (część osób z zespołu redakcyjnego uczestniczy później w pierwszych wolnych wyborach, wygrywają i obejmują stanowiska we władzach miasta);

– kolejny raz wyjeżdża do Grecji.

1989

– świadomie wybiera drogę publicystyczną i tworzy wydawniczą spółkę cywilną, do której zaprasza: Piotra Matloka, Martę Pachę, Bartosza M. Wronę, Bernarda Wyrobka, by kontynuować wydawanie miesięcznika „miarka”; do grudnia 1991 roku wydanych zostało 24 numerów; pismo „miarka” zostało nagrodzone przez Fundację Batorego za wspieranie rozwoju demokracji przez ludzi angażujących się w sprawy swojej społeczności lokalnej

– do współpracy włączył również grupę młodych, którzy redagowali dodatek poetycki „Bez miarki” (Jakub Geron, Bogusław Jastrzębski, Maciej Melecki),

– wyjeżdża w celu zarobkowym do Norwegii, przy okazji zwiedza północny region Jotunheimen.

1990

– po raz drugi wyjeżdża zarobkowo do Norwegii; zwiedza Park Gustawa Vigelanda, w którym znajduje się kilkaset rzeźb tego autora. Zwiedza także muzeum Edwarda Muncha.

1992–1999

– pełni funkcję prezesa w firmie „Game” sp. z o.o.

1993

– zwiedza północne Niemcy.

1994

– zwiedza część północną i środkową Włoch.

1995

– zwiedza Hiszpanię.

1996

– tworzy i zostaje redaktorem naczelnym „Arkadii” – pisma katastroficznego, siedzibą redakcji jest jego

dom; w pierwszej redakcji byli: Maciej Melecki, Bartosz M. Wrona, Anna Kozińska, Marian Sworzeń.

– urlop spędza w Turcji.

1997

– dwa tygodnie wypoczywa w Grecji na Santorini.

1998

– 18 sierpnia w wieku 92 lat umiera jego mama, którą wraz z żoną opiekował się przez wiele lat.

1999

– w kwietniu wygrywa konkurs na dyrektora Instytutu Mikołowskiego znajdującego się w dawnym mieszkaniu Rafała Wojaczka, funkcję tę pełnił nieprzerwanie do śmierci. Redakcja „Arkadii” zostaje przeniesiona do siedziby Instytutu Mikołowskiego. Skład redakcji zostaje poszerzony o Krzysztofa Siwczyka.

2002

– w lipcu jest autorem wystawy, prezentowanej w Instytucie Mikołowskim, pt. *Game* – ukazującej miałość i nietrwałość popkultury na przykładzie elementów konstrukcyjnych automatów zręcznościowych.

2005

– w maju wydaje pierwszą książkę poetycką *Ostatnie wiersze* (wyd. Instytut Mikołowski).

2006

– zwiedza wschodnią Polskę.

2007

– zwiedza Rumunię,

– w wieku 36 lat umiera bratanek żony – Paweł Koziński, z którym oboje z żoną mieli bardzo dobre relacje,

– ukazuje się drugi tomik wierszy *Halsem* (wyd. Instytut Mikołowski).

2008

– jesienią bierze udział w filmie *Wydalony* na podstawie prozy Samuela Becketta (scenariusz, zdjęcia i reżyseria: Adam Sikora).

2009

– w styczniu dowiaduje się o śmiertelnej chorobie, – Adam Sikora realizuje film dokumentalny z jego ostatnich tygodni życia pt. *Paweł* (prezentowany na festiwalach we Wrocławiu i Cieszynie),

– 11 czerwca (w Boże Ciało) umiera w domu, 19 czerwca zostaje pochowany na cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

Opracowała **Anna Kozińska-Targiel**

Historia Instytutu Mikołowskiego

Instytut Mikołowski mieści się w rodzinnym mieszkaniu poety Rafała Wojaczka. Utworzony w 1997 r. jako samorządowa instytucja kultury z inicjatywy ówczesnej Rady Miejskiej i Zarządu Miasta, uzyskał statut prawny placówki miejskiej na początku 1999 r. IM powstał w wyniku inicjatyw środowisk twórczych Mikołowa, skupionych wokół pism „Arkadia” i „miarka” oraz kawiarenki Lady B. Instytut Mikołowski zajmuje się działalnością kulturotwórczą, organizując spotkania autorskie, sesje naukowe oraz wystawy plastyczne.

Do tej pory gośćmi Instytutu byli m. in. tacy artyści i naukowcy, jak: Henryk Waniek, Franciszek Starowieyski, Jerzy Duda Gracz, Jacek Podsiadło, Anna i Tadeusz Sobolewscy, Ryszard Krynicki, Krystian Lupa, Piotr Sommer, Andrzej Sosnowski Adam Ziemianin, Bohdan Zadura, Wiesław Myśliwski, prof. Cezary Wodziński, O. Jan Bereza, Tomaz Salamun (Słowenia), Ron Padgett (USA) i wielu innych.

Instytut Mikołowski prowadzi także działalność wydawniczą, publikując „Arkadię” - pismo o profilu kulturowo-społeczno-literackim. Każdy kolejny numer pisma poświęcony jest tematycznym ujęciom prezentującym złożoność i wielorakość artystycznych lub naukowych zjawisk (*Mity i rzeczywistość u progu trzeciego tysiąclecia*, *Twórczość Aniola Ślązaka*, *Moja recepcja Rafała Wojaczka*, *Wokół Mirona Białoszewskiego*, *Sacrum, profanum a inne języki prawdy*, *Stan skupienia, czas rozproszenia. Współczesna poezja polska 2006*). Na przestrzeni ostatnich ośmiu lat w bibliotece pisma ukazało się 27 pozycji książkowych z zakresu literatury i nauki, w tym m. in. *Reszta krwi* Rafała Wojaczka (niepublikowane dotąd wiersze poety), *Cherubowy wędrowiec* Aniola Ślązaka (najobszerniejszy wybór jego epigramów w języku polskim w tłumaczeniu Jerzego Prokopiuka), *Mikołów w XX w.* Bogusława Bromboszcza i Ryszarda Szyndzielarza, *Częstkowa próba o człowieku i inne wiersze* oraz *Spis ludności* Witolda Wirpszy, którego kolejne pisma Instytut sukcesywnie publikuje.

Jednym z nurtów działalności Instytutu jest organizowanie konferencji poświęconych współczesnej kulturze.

W roku 1999 odbyła się konferencja *Mity i rzeczywistość u progu trzeciego tysiąclecia*, w której udział wzięli wybitni przedstawiciele świata kultury i nauki, m. in.: Tadeusz Sobolewski, Wiesław Myśliwski, prof. Tadeusz Sławek, prof. Jerzy Prokopiuk, Mirosław Pęczak, Waclaw Tkaczuk, Krystian Lupa, prof. Cezary Wodziński. Druga konferencja *Podróż do źródeł mistyki śląskiej – Anioł Ślązak* miała miejsce w listopadzie 2000r. Uczestnikami dwudniowej sesji byli przedstawiciele świata naukowego, artystycznego i teologicznego – prof. Anna Sobolewska, ks. prof. Win-

centy Myszor, ks. prof. Stanisław Urbański, Andrzej Urbanowicz, dr Bogdan Ogrodnik, Henryk Waniek, dr Henryk Czembor. 2001 rok był dla Instytutu Mikołowskiego szczególny. 11 maja tegoż roku przypadła 30 rocznica śmierci Rafała Wojaczka. W listopadzie odbyło się spotkanie konferencyjne poświęcone osobie i twórczości mikołowskiego poety pt. **Moja recepcja Rafała Wojaczka** bezpośrednio związane z promocją książki krytyczno – literackiej: *Który jest. Rafał Wojacek w oczach przyjaciół, krytyków i badaczy*. Autorami tej pozycji są m. in. : Jan Błoński, Ryszard Krynicki, Stanisław Barańczak, Bohdan Zadura, Tymoteusz Karpowicz, Bogusław Kierc. Zamieszczone publikacje pochodzą z przestrzeni ostatnich trzydziestu lat, świadczą o niebywałym zainteresowaniu tą twórczością, wskazując jednocześnie na wysoką, niemal klasyczną pozycję Wojaczka w pantheonie współczesnej literatury polskiej. Redaktorami książki są: Romuald Cudak (Uniwersytet Śląski) i Maciej Melecki (Instytut Mikołowski), natomiast wydawcą: Instytut Mikołowski i Uniwersytet Śląski. Dwudniowe spotkanie krytyków, pisarzy i poetów poświęcone własnemu odbiorowi osoby i poezji Wojaczka silnie uwidocznili jego fenomen, nadprzeciętność literackiego stylu i wyobraźni, a także nie mającą precedensu, jeśli chodzi o wiek autora, ważność jego dokonań. W spotkaniu udział wzięli m. in.: Bogusław Kierc, Adam Ziemianin, Stanisław Stabro, Waclaw Tkaczuk, Henryk Waniek, Tadeusz Komen-dant, Jarosław Markiewicz, Bohdan Zadura, Andrzej Sosnowski. W listopadzie 2003 r. odbyła się kolejna konferencja naukowa związana z życiem i twórczością Mirona Białoszewskiego, pt. *Obmąpywanie świata*, podczas której swoje teksty zaprezentowali, m. in. dr hab. Krystyna Pietrych (Uniwersytet Łódzki), dr Jerzy Wiśniewski (Uniwersytet Łódzki), prof. Anna Sobolewska (IBL), Maciej Malicki (Literatura na Świecie). W listopadzie 2004 roku, IM zorganizował konferencję naukową: *Śląsk – przestrzeń nadziei czy rozpadu*, której wzięli udział m. in.: Kazimierz Kutz – senator i reżyser, prof. Marek Szczepański - socjolog, Krzysztof Karwat - dziennikarz, publicysta, pisarz, Tadeusz

Kijonka – redaktor naczelny „Śląska”, Witold Gadowski – ekonomista, dziennikarza „Gazety Wyborczej”, Zygmunt Tobor – dziekan Wydział Prawa Uniwersytetu Śląskiego, Jan F. Lewandowski – dyrektor Silesia Film, publicysta i krytyk, Henryk Waniek – pisarz, malarz, Karol Maliszewski – poeta, krytyk, eseista.

W roku 2005 Instytut Mikołowski zorganizował konferencję *Sacrum, profanum a inne języki prawdy*, podczas której dyskutowano o centralnych problemach duchowości współczesnej z różnych perspektyw poznawczych. W konferencji wzięli udział m.in.: prof. Piotr Śliwiński, Bogusław Kierc, Marek. K. E. Baczewski, Henryk Waniek. W listopadzie 2006 roku, została zorganizowana konferencja poświęcona problematyce odbioru i interpretacji współczesnej poezji, *Stan skupienia. Czas rozproszenia – współczesna poezja polska*. Spotkanie zostało pomyślane jako krytyczna prezentacja zaproszonych przez krytyków i badaczy poetów. Każdy z prelegentów przedstawił, dokonania i ważność takich poetów, którzy, według niego, wnieśli istotny wkład w oblicze współczesnej poezji. Gośćmi dwudniowego spotkania byli – krytycy: Waław Tkaczuk, Anna Kałuża, Karol Maliszewski, Grzegorz Jankowicz oraz zaproszeni poeci: Bartłomiej Majzel, Dariusz Sońnicki, Mariusz Grzebalski, Marcin Sendeki, Darek Foks i Cezary Domarus. Ostatnią z konferencji było spotkanie pod hasłem *Język polityki, polityka języka* (listopad 2007), w której wzięli udział m.in.: prof. Magdalena Środa, prof. Przemysław Czapliński, Mirosław Pęczak, Jakub Momro. W roku 2008 IM zorganizował w ramach *Pory Poezji* konferencję *Sens a tren Fortynbrasa. Witold Wirpsza i Zbigniew Herbert – dwie wizje*, w której wzięli udział m.in.: Krzysztof Karasek, Piotr Matywiecki, Edward Balcerzan, Marian Kisiel, Andrzej Franaszek, Dariusz Pawelec, Joanna Grądziel-Wójcik.

Od 1999 roku w Instytucie organizowany jest **TYDZIEŃ MAJA POETYCKIEGO** – impreza towarzysząca dorocznej edycji *Ogólnopolskiego Konkursu Poetyckiego im. Rafała Wojaczka* organizowanego nieprzerwanie w Mikołowie od 1993 r. Na przestrzeni tygodnia, codziennie odbywają się w ramach imprezy spotkania autorskie z poetami, literatami i jurorami danej edycji konkursu. Do tej pory odbyło osiem edycji imprezy, która na stałe wpisała się w pejzaż kulturalny Śląska. Uczestnikami *Tygodnia Maja Poetyckiego* byli m.in. Marcin Świetlicki, Leszek Szaruga, Ryszard Krynicki, Ewa Lipska, Jacek Podsiadło, Waław Tkaczuk, Bohdan Zadura, Józef Kurylak, Zdzisław Jaskuła, a także goście zagraniczni: Tomasz Salamun (słoweński kandydat do Nagrody Nobla), Peter Sulej (Słowacja), Frank Norten (Niemcy), Rod Mengham (Anglia).

W 2005 roku Instytut rozpoczął publikację książek Witolda Wirpszy, jednego z najwybitniejszych poetów

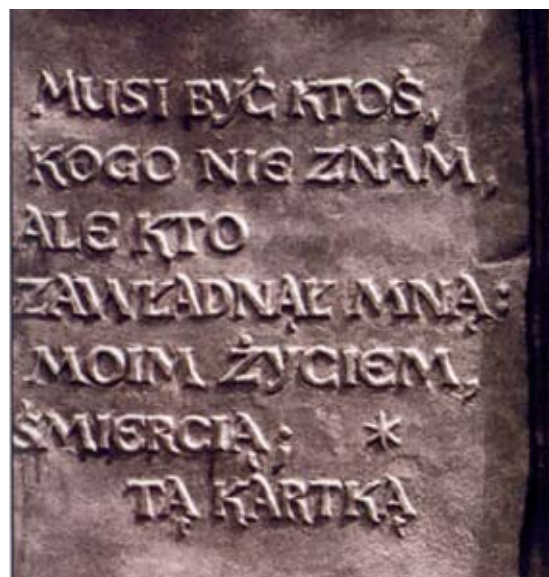
polskich XX wieku. W roku 2005 ukazały się dwie książki Autora (*Częstkowa próba o człowieku i inne wiersze* oraz *Spis ludności*), w 2006 dwie kolejne książki Wirpszy (*Faeton* i *Liturgia*), a w 2007 zostały opublikowane jego *Utwory ostatnie* oraz *Faeton II*. Publikacje te a także pozostałe książki: *Morze i inne morza* Marka K. E. Baczewskiego i rymy/prozy Macieja Malickiego zostały zrealizowane w ścisłej współpracy finansowej z Instytutem Książki w Krakowie. Instytut opublikował książki mikołowian: tom wierszy Genowefy Jakubowskiej-Fijałkowskiej *Czuły nóż*, powieść Mariana Sworzni *Niepoprawni. Śpiewnik prozą* oraz powieść historyczną *Kasztelania* Michała Dejasa. Natomiast w roku 2005 miały miejsce publikacje dwóch głośnych poetów młodego pokolenia: *Motta robali* Roberta Rybickiego i *Bermudzkie historie* Macieja Meleckiego. W tym samym czasie ukazał się zbiór wierszy *Ostatnie wiersze* Pawła Targiela.

W grudniu 2006 roku miały miejsce obchody dziesięciolecia periodyku *Arkadia – pismo katastroficzne*. Numer jubileuszowy (19-20) został wydany w rocznicę publikacji numeru pierwszego (13.12.1996 r.) dzięki finansowemu wsparciu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Urzędu Marszałkowskiego w Katowicach. W 2007r. nakładem Biblioteki Śląskiej w Katowicach ukazało się naukowe opracowanie bibliografii pisma *Arkadia*.

Działalność Instytutu była wielokrotnie opisywana i komentowana w takich pismach jak: „Śląsk”, „Rzeczpospolita”, „Gazeta Wyborcza”, „Polityka”, „Tygodnik Powszechny”, „Dziennik Zachodni”.

Opracowali:

Maciej Melecki i Krzysztof Siwczyk

Tablica pamiątkowa u wejścia do Instytutu Mikołowskiego autorstwa Jerzego Egona Kwiatkowskiego. [za:] Jerzy Egon Kwiatkowski – *Rzeźba*, wyd. Urząd Miasta i Galeria Miejska Domu Kultury w Mikołowie, Mikołów, jesień 2005. (fragment).